

CZU: 349.6

REFLECȚII TEORETICO-PRACTICE PRIVIND APLICAREA PRINCIPIULUI PRECAUȚIEI ÎN DREPTUL MEDIULUI

Mihaela COJOCARU (BEJENARI),

doctorandă, asistent universitar al Catedrei „Drept privat”

a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

ORCID: 0000-0002-3118-1225

Rezumat

Principiul precauției este un element structural al dreptului mediului, care vizează evitarea de daune grave sau ireversibile pe care le poate suferi mediul, impunând măsuri preventive în acele evenimente în care nu există certitudine cu privire la impactul pe care îl are desfășurarea unei activități asupra resurselor naturale. În această lucrare ne propunem să facem o scurtă analiză a conținutului teoretic și normativ al acestui principiu și a dificultăților care au apărut cu privire la aplicarea acestuia.

Cuvinte-cheie: mediu, principii, activități de protecție, politici de mediu, principiul precauției, drepturi colective ale omului.

Summary

The precautionary principle is a structural element of environmental law directed to the prevention of serious or irreversible environmental damages, imposing preventive measures to those events in which there is no certainty about the negative effects caused to natural resources by the development of an activity. This work aims to analyze the theoretical and normative content of this principle and the existing difficulties in its application, especially in the field of popular actions by the imposition of interim actions.

Keywords: environment, principles, protection activities, environmental policies, the precautionary principle, collective human rights.

„Înțelegerea lumii naturale și a ceea ce este în ea este o sursă nu numai de o mare curiozitate, ci și de o mare împlinire!”

David Attenborough

Introducere. Acum vreo patru decenii, preocuparea ființei umane a devenit tot mai evidentă cu privire la problemele de mediu. Am început să înțelegem, că indiferența de care omul da dovadă față de mediul care îl înconjura, era o armă pe care o dezvoltase pentru propria sa distrugere, așa cum se bucurase nelimitat de toate resursele naturale, fără a lua în considerare faptul, că mediul este un element finit, și că utilizarea lui irațională îl degradează, ce prezintă un risc pentru existența tuturor locuitorilor planetei.

Această revelație, pe parcurs, a dus la apariția diferitelor mișcări ecologiste. În acest fel, a apărut o nouă paradigmă ce necesita instituții inovatoare care să poată răspundă problemelor actuale, deși implementarea ei implică o contradicție cu modelul predominant până în prezent.

Unul dintre răspunsurile la problemele actuale este principiul precauției. Apariția acestui principiu a fost determinată de necesitatea de a preveni efectele negative pentru mediu, cauzate de diferite activități umane, având în vedere evoluția societății industriale și tehnologice, ce afectează prin agresiunea ei natura, ce nu mai reprezintă „*un rezervor inepuizabil de resurse și o ladă de gunoi pentru deșeurile exploataării acestor resurse, în slujba omului și a progresului*” [1, p. 107-108]. Întrucât nimeni nu poate să prevadă viitorul și noile riscuri generate de dezvoltarea nestăpânită a științei și tehnicii, s-a căutat „*un remediu al dreptului care să sancționeze pe cei ce nu adoptă un comportament apropiat acestei noi situații existențiale*” [2, p. 58].

În dreptul mediului, principiul precauției a văzut lumina zilei odată cu alte două principii, respectiv al „*poluatorul plătește*” și al *prevenției*.

Primul dintre aceste principii se integrează într-o răspundere civilă clasică: există un autor care acționează mai mult sau mai puțin necugetat, acțiunea lui produce un prejudiciu, între acțiunea autorului și prejudiciu existând o relație de cauzalitate, deci el trebuie să plătească.

Principiul prevenirii se situează pe o treaptă superioară. El prevede obligația de a interveni înainte ca prejudiciul să se producă. Dar prejudiciul este cert și relația cauzală între acțiunea care trebuie împiedicată sau omisiunea, pasivitatea care trebuie să ia sfârșit, este evidentă.

Cazul al treilea, cel al principiului de care ne ocupăm, este mult mai complex. El este unul de anticipare; prejudiciul nu s-a produs, iar eventualitatea producerii lui nu este demonstrată în mod incontestabil și nici demonstrabilă. Riscul este nesigur, realizarea lui fiind numai posibilă, eventual plauzibilă. Este vorba despre o acțiune preventivă anticipată în contextul incertitudinii cu privire la risc, dificil de definit, dar care are totuși o aplicare în dreptul pozitiv [3, p. 357].

Din cele enunțate mai sus, desprindem ideea că principiul precauției nu este unul de responsabilitate, ci de procedură ce vizează orientarea pro-

cesului de luare a deciziei, judecătorul neputând ignora, însă, în aprecierea responsabilității, prescripțiile pozitive ale măsurilor de prevenire. Fiind desprins din principiul prevenirii, cel al precauției se justifică atunci când datele științifice nu evidențiază cu exactitate dacă o activitate este periculoasă pentru mediu, impunându-se astfel ca decizia de mediu să fie în sensul neînceperii activității respective, pericolul degradării mediului fiind prea mare pentru a risca o decizie care se va dovedi ulterior greșită.

Scopul studiului. Principiul precauției face obiectul analizei în paginile următoare, în care se urmărește studierea domeniului, justificarea, dezvoltarea reglementării și jurisprudența și dificultățile care pot apărea în aplicarea acestuia.

Metode și materiale aplicate. În studiul în cauză a fost folosit material teoretic, normativ și empiric. Astfel, cercetarea respectivului subiect a fost posibilă prin valorificarea metodei de cercetare specifice teoriei și doctrinei juridice, cum ar fi: metoda logică, metoda analizei comparative, analiza sistemică, descrierea, deducția, metoda istorică.

Rezultate obținute și discuții. Din punct de vedere istoric, principiul precauției a fost enunțat pentru prima dată la nivel internațional în cadrul OCDE și într-o declarație ministerială din 1987, adoptată în urma și sub influența celei de-a doua Conferințe internaționale asupra protecției Mării Nordului (Londra, 1987). Termenul german „*vorsorgemassnahmen*” a fost tradus în engleză prin „*timely preventive measures*”. Ulterior, principiul a fost frecvent invocat în contextul reglementărilor vizând poluările marine, schimbările climatice, deșeurile toxice și produsele periculoase [4, p. 115].

La nivel comunitar european, Tratatul de la Lisabona cuprinde regula precauției în art. 191, iar directivele comunitare privind utilizarea și diseminarea organismelor modificate genetic din 1990 o aplică concret. Ea permite statelor comunitare o acțiune fără a aștepta ca toate probele, care să concluzioneze în sensul existenței pericolului pentru mediu, să fie științific stabilite. În sfârșit, principiul 15 al Declarației Conferinței ONU de la Rio de Janeiro (1992) afirmă că, în caz de risc de pagube grave ori inevitabile, absența certitudinii științifice absolute nu poate servi ca pretext pentru a amâna adoptarea de măsuri eficiente privind prevenirea degradării mediului, teză reluată și la Convenția asupra biodiversității.

Acest principiu s-a dezvoltat, în ultimii ani, și în alte documente ONU, fiind plasat în contextul preocupărilor vizând „*asigurarea unui viitor durabil*” și al promovării unor noi principii integrate, care să ducă sub aspect economic la o creștere reală, în „*termeni verzi*” [4, p. 115].

Acest principiu este prezent și în dreptul român, fiind prevăzut de articolul 3 lit. b) din O.U.G. nr. 195/2005, adoptată cu modificări de Legea nr. 265/2006.

Din cele enunțate mai sus, observăm că principiul precauției a fost inclus în aproape toate tratatele din dreptul internațional al mediului, precum și în cele referitoare la regimul resurselor naturale și este prevăzut din ce în ce mai mult în legislațiile naționale.

Din punct de vedere jurisprudențial, principiul precauției a fost pentru prima dată invocat în fața Curții Internaționale de Justiție în 1995, în speța *Testele Nucleare* dintre Noua Zeelandă și Franța, însă guvernul francez a răspuns că statutul legal al principiului este incert [5, p. 253].

Odată fiind analizate domeniul de aplicare al principiului precauției și consacrarea lui normativă, este necesar să se studieze *justificarea acestuia și problemele care pot apărea la momentul aplicării sale*.

Astfel, principiul precauției este justificat din trei motive, primul fiind că în probleme de mediu efectele nu sunt aproape niciodată imediate; este necesar să treacă o anumită perioadă de timp pentru a ști care a fost impactul real și sigur ce a avut loc. Este dificil de detectat imediat daunele cauzate de o anumită activitate.

Al doilea motiv este că, dacă așteptăm să apară prejudiciul, este probabil ca prejudiciului cauzat să fie aproape/ori imposibil de reparat, iar compensarea acestuia să nu poată fi considerată drept element de reparare.

Al treilea motiv este că, atunci când merge vorba despre un proces decizional, există în general un domeniu care este lăsat la voia întâmplării atunci când se analizează consecințele, din cauza unor circumstanțe de ignoranță sau incertitudine. Ei bine, în ceea ce privește mediul, acel interval de incertitudine și șansă constituie un risc pentru mediu, care nu poate fi asumat. Or, principiul precauției este mult mai strict, el solicitând întreprinderea de măsuri chiar în lipsa existenței unor date științifice. Altfel spus, atunci când vine vorba de a proteja resursele de mediu, este corect ca acțiunile de protecție a mediului să fie anticipate pentru a preveni orice tip de degradare a acestuia, adică se iau măsuri *a priori*, nu *a posteriori*. de primă importanță este evitarea și prevenirea, nu repararea și compensarea, indiferent de certitudinea prejudiciului. În acest sens, menționăm faptul, că intervenția a posteriori a principiului precauției, cu ajutorul unei acțiuni în răspundere în prezența unei daune realizate și constante, ridică problema modului în care acesta intervine în mecanismul răspunderii civile [6, p. 115-116].

Dat fiind că inserarea principiului precauției în cadrul „pilonilor” legislației de mediu este justificată, este important să menționăm și unele aspecte practice ce se referă la dificultățile care apar la implementarea acestui principiu. Acesta obligă să se ia măsuri de precauție chiar dacă nu prefigurează vreun pericol, ceea ce, în concret, duce la *inversarea sancțiunii probei*, în sensul că ea revine celui care susține că activitatea sa nu are ori/și nu va avea niciun

impact negativ până când acumularea de date științifice va proba că există o relație de la cauză la efect între acțiunile dezvoltate și degradările mediului.

În aceeași ordine de idei, este imperios să menționăm că principiul precauției, raportat la faptele de poluare a mediului, servește fundament al aplicării *principiului prezumției vinovăției* în procedura de constatare și sancționare a contravențiilor de mediu. Aceasta se datorează faptului că, din punct de vedere juridic, sarcina probei se inversează. Ea revine acum celui care susține că activitatea sa nu are ori nu va avea niciun impact negativ, și nu celui care afirmă temerea justificată a existenței lui. Paradigmele schimbării se referă și la reevaluarea conceptuală a instituției contravenției de mediu (ecologică), prin prisma implementării principiului precauției. Astfel, dacă majoritatea contravențiilor de mediu (ecologice) astăzi reprezintă o componentă materială, atunci odată cu implementarea acestui principiu, toate componentele de contravenții de mediu (ecologice) urmează a fi formale, deoarece calificativul „dacă s-au produs daune...”, în mod logic, nu mai poate fi raportat la o cerință de precauție [3, p. 357].

Într-o altă ordine de idei, aplicarea principiului precauției la stadiul luării deciziei generează și unele schimbări în privința statutului expertizei științifice. Implicarea datelor științifice în discernerea riscurilor și punerea la dispoziția decidenților (publici sau privați) a informațiilor de care este nevoie în acest context, devine indispensabilă și din ce în ce mai importantă. Nu în ultimul rând, îndatorirea de informare există față de toți cei care sunt sau pot fi vizați de risc, altfel spus de societatea civilă în ansamblul său [7, p. 163].

Un alt aspect important la care trebuie să ne referim vizează răspunderea autorităților publice, în contextul în care măsurile de precauție se impuneau a fi luate de către aceste instituții prin abținere ori inacțiune, în caz de intervenție neadecvată ori disproporționată, urmată de un prejudiciu.

În prima ipoteză, obligația de a acționa fără a mai aștepta pare a atrage un regim de răspundere pentru culpă. Aceasta înseamnă că victima trebuie să stabilească nu numai legătura de cauzalitate, ci și faptul că, la un moment dat, contextul științific impunea intervenția publică în ciuda incertitudinii.

Cea de-a doua ipoteză – angajarea răspunderii autorităților publice pentru fapta măsurilor de precauție – presupune răspunderea pentru culpă, de exemplu dacă măsura este ilegală ori a fost anulată ca atare [7, p.164].

Concluzii. Carta Mondială pentru Natură [8] subliniază că omenirea face parte din natură și viața depinde de funcționarea neîntreruptă a sistemelor naturale care asigură aprovizionarea cu energie și nutrienți. Ființele umane reprezintă obiectivul central al preocupării pentru dezvoltarea durabilă. Acestea au dreptul la o viață sănătoasă și productivă în armonie cu

natura. Însă pentru a asigura o dezvoltare durabilă, protecția mediului trebuie să reprezinte o parte integrantă din procesul de dezvoltare, neputând fi considerat un element distinct [9].

Multe din chestiunile legate de mediu ne apar nu doar complexe, dar și provocatoare. Prin urmare, în sprijinul protejării sănătății și chiar a perpetuării vieții umane, conceptul de calitate a vieții și a mediului trebuie să încorporeze elemente precum sustenabilitatea, justiția climei, solidaritatea și justiția intergenerațională, dreptul la un mediu sănătos, ecodiversitatea, binele comun și un mod de viață compatibil cu nevoile și limitele habitatului natural.

Iată de ce, pentru împlinirea ambițioaselor obiective de mediu, este necesară și importantă regândirea și aprofundarea anumitor concepte, expresii și formulări în materie de mediu, unele dintre ele fiind de mare actualitate, complexitate și incidență.

În acest context, ne permitem să apreciem că principiul precauției a fost un aspect important al implementării reglementărilor timp de aproape patru decenii. Aplicat pe scară largă și cu o acoperire globală, principiul este adesea invocat ori de câte ori dovezile științifice privind siguranța unei anumite tehnologii nu sunt concludente. Se aplică adesea acolo unde se știe că există un risc de siguranță, dar probabilitatea și amploarea vătămării sunt incerte sau necunoscute. Prin urmare, principiul sprijină reglementarea bazate pe riscuri, fiind un element important al acesteia. Este un principiu important pentru tranziția energetică, în special, și necesită o aplicare complexă în practică. Riscul de siguranță al tehnologiilor care susțin tranziția energetică este imediat, ceea ce poate determina autoritățile publice să opereze și să aplice principiul cu exces de precauție – uneori până la inacțiunea completă.

Referințe bibliografice

1. Nicolas de Sadeleer. *Les principes du pollueur – payeur, de prevention et de precaution*. Bruxelles: Bruylant, 1999, 437 p.
2. Mazeaud D. *Responsabilite civile et precaution*, 2001.
3. Crețu A., Cojocaru (Bejenari). M. *Unele aspecte ale consacării principiului prezumției vinovăției în cauzele ce privesc contravențiile de mediu*. În: Publicație științifico-practică „Legea și Viața”, 2023, ISSN 2587-4365, p. 352-358. (https://academy.police.md/wp-content/uploads/2023/07/Legea_si_viata_editie_speciala_conf_18_05_2023.pdf, accesat 01.12.2023).
4. Duțu M., Duțu A., *Dreptul mediului. Ediția 4*. București: Editura C.H. Beck, 483 p.
5. Bothe M., *Challenging French Nuclear Tests: A Role for Legal Reme-*

dies?, Review of European Community and International Environmental Law, nr. 5/1996, p. 253.

6. Van Lang A., *Droit de l'environnement (5e édition)*, Éditeur PUF, Paris, 2021, 612 p.

7. Duțu M., *Dreptul mediului și al climei. Vol. I. Partea generală*, Ed, Universul Juridic, București, 2022, 597 p.

8. *Carta Mondială pentru Natură*, adoptată de Adunarea Generală a O.N.U. prin Rezoluția nr. 37/7 din 10 octombrie 1982 (<http://www.un-documents.net/wcn.htm>, accesat la 01.12.2023).

9. Principii adoptate cu ocazia Conferinței Organizației Națiunilor Unite privind mediul și dezvoltarea, 3-14 iunie 1992, Rio de Janeiro, Brazilia, cunoscută drept Conferința Pământului (<https://daccess-ods.un.org/access.nsf/Get?OpenAgent&DS=A/CONF&Lang=E,151/26/Rev.1> (vol. I), accesat la 01.12.2023).